

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2003

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Οί Αρχαίοι Έλληνες για τους οικονομικούς κινδύνους και την κάλυψή τους, υπό του κ. Χρήστου Π. Μπαλόγλου*, δια του Ακαδημαϊκού κ. Κωνσταντίνου Δρακάτου.

Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴ σύνταξη τῆς μελέτης αὐτῆς προήλθε ἀπὸ σχετικὴ πρόταση, ποὺ ὑπέβαλε στὶς 6-12-2001 στὸ Γραφεῖο Οἰκονομικῶν Μελετῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἡ ἐταιρεία ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ - ΑΕΓΑ περὶ ἐπιχορηγήσεως ἐκ μέρους τῆς τῆς διενεργείας ἔρευνας καὶ συγγραφῆς μελέτης μὲ τὸ ὡς ἄνω θέμα. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἑρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν δέχθηκε νὰ περιλάβει τὸ πρὸς μελέτην ἀντικείμενο στὸ ἐρευνητικὸ τῆς πρόγραμμα. Ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἔρευνας - ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ περατωθεῖ μέσα σὲ ἓνα ἔτος - ἀνετέθη στὸν κ. Χρήστο Μπαλόγλου.

Σημειωτέον ὅτι ὁ κ. Μπαλόγλου εἶναι Διδάκτωρ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φρανκφούρτης καὶ ἔχει δημοσιεύσει πολλὰ μονογραφίες καὶ ἄρθρα σὲ θέματα οἰκονομικῆς ἱστορίας καὶ ἱστορίας τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως, τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Τοῦ ἔχουν ἀπονεμηθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 1993 τὸ βραβεῖο Γ. Φωτεινοῦ γιὰ τὴν προκηρυχθεῖσα ἀνέκδοτη μελέτη μὲ θέμα «Ἡ οἰκονομικὴ σκέψη τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων» καὶ τὸ 2002 τὸ ἄθλον Ἀδαμαντίου Κοραῆ μὲ θέμα «Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ἡ φιλοσοφία. Ὁ ἐπηρεασμὸς του ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ οἱ φιλόσοφοι τοῦ περιβάλλοντός του».

---

* CHRISTOS BALOGLUO, **Ancient greeks on financial risks and their avoidance.**

Ἐποικοδομητικές παρατηρήσεις διετύπωσε στή μελέτη ὁ οἰκονομολόγος κ. Χαρ. Χαραλαμπίδης, στέλεχος τῆς ἐταιρείας ΑΣΠΙΣ ΠΡΟΝΟΙΑ - ΑΕΓΑ.

*
* *

Τὰ ἀβέβαια ἐνδεχόμενα πού εἶναι πιθανό νά συμβοῦν στό μέλλον καί νά προ-καλέσουν μιὰ μορφή ζημίας σέ πρόσωπα ἢ σέ πράγματα, συνιστοῦν τοὺς «κινδύ-νους» πού ἀπειλοῦν τίς ὁποιοσδήποτε οἰκονομικές δραστηριότητες καί ἀπό τοὺς ὁποίους φυσικό εἶναι νά ἐπιζητεῖται προστασία. Τήν προστασία αὐτή παρέχει ἡ ἀσφάλιση, ἀποκαθιστώντας τὰ πράγματα στήν πρότερη κατάστασή τους ἢ προ-σφέροντας σέ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἐπλήγησαν, τή συμφωνημένη ἀπό πρὶν παροχή γιὰ τὸ καλυπτόμενο περιστατικό.

Ἀπὸ οἰκονομική ἀποψη, ἀσφάλιση εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς οἰκονομικῆς ζω-ῆς ἀπὸ τίς συνέπειες πού μποροῦν νά ἐπιφέρουν κίνδυνοι. Ἡ ἐξασφάλιση αὐτή πραγματώνεται μὲ τήν κατανομή τῶν ἀσφαλιστικῶν παροχῶν σέ ἓνα κύκλο προσώπων πού δρᾷ οἰκονομικῶς καί ἀπειλεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἢ παρεμφερῆ κίν-δυνο, μέσῳ ἐνὸς φορέα ἀσφάλισης πού λειτουργεῖ μὲ βάση τὸν νόμο τῶν πιθα-νοτήτων. Σύμφωνα μὲ τὸν διεθνῶς καθιερωμένο ὀρισμό, ἡ ἀσφάλιση εἶναι μιὰ μέθοδος ἀντιμετώπισης τῶν κινδύνων, κατὰ τήν ὁποία ὁ ἀσφαλιστής, ἔναντι μιᾶς συνήθους ἐκ τῶν προτέρων ὀριζομένης εἰσφοράς, ὑπόσχεται νά ἀποζημιώσει τὸν ἀσφαλιζόμενο ἢ νά τοῦ προσφέρει ὑπηρεσίες, σέ περίπτωση πού μελλοντικά περιστατικά ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἐπέλευση ζημιῶν ἢ τήν καταβολή ὀφει-λομένων παροχῶν σέ συγκεκριμένο χρόνο.

Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἰδέα ἀνάγεται στοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ὑπάρχουν ἐνδεί-ξεις ὅτι ἤδη ἀπὸ τὸ 3000 π.Χ. οἱ Κινέζοι ἔμποροι χρησιμοποιοῦσαν τήν τεχνικὴ τοῦ ἐπιμερισμοῦ τοῦ κινδύνου. Ἀλλὰ καί στὸν Κώδικα τοῦ Βαβυλωνίου Βασιλέα Χαμμουραμί περιέχονται διατάξεις πού ὁμοιάζουν μὲ ἀσφαλιστικὲς καί ἀνα-φέρονται κυρίως στίς χερσαῖες μεταφορές. Ἀποφασιστικὰ βήματα ἔγιναν στήν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Ἄν καί ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἦταν τότε ἀπλούστερη ἀπὸ τὴ σημερινή, ἐν τούτοις οἱ συνθῆκες ὑπὸ τίς ὁποῖες διεξήγοντο οἱ ἀντίστοιχες συναλ-λαγές (πόλεμοι, φυσικὲς καταστροφές, στοιχειώδης ὑποδομή, ἀνυπαρξία κοινω-νικῆς πρόνοιας, ἔλλειψη ταχείας καί ἀσφαλοῦς ἐπικοινωνίας κλπ.) συντελοῦσαν στήν ἐνίσχυση τῆς ἀβεβαιότητος καί, κατ' ἐπέκταση, τοῦ συνολικοῦ κινδύνου τῆς οἰκονομίας, γιὰ τήν ἀντιμετώπιση τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νά ληφθοῦν μέτρα.

Στὸ ἀντικείμενο, ἀκριβῶς, αὐτὸ ἀναφέρεται ἡ παροῦσα ἔρευνα, ἡ ὁποία κα-λύπτει τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τοὺς Ὀμηρικοὺς Χρόνους μέχρι καί τὴ Ρωμαϊ-

κή Περίοδο. Το θέμα δὲν ἔχει τύχει, μέχρι τώρα, συστηματικῆς ἐξετάσεως. Οἱ λιγοστές, ἀλλὰ ἀξιέπαινες, προσπάθειες πού ἔχουν καταβληθεῖ περιορίζονται σὲ ἐξιστόρηση ὀρισμένων τρόπων ἀσφαλιστικῆς καλύψεως. Ἀπὸ πλευρᾶς δομῆς ἢ ἔρευνα περιλαμβάνει ἕξι κεφάλαια, στὰ ὁποῖα, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σκιαγραφία τοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐποχῆς, ἐκτίθενται συγκεκριμένες κατηγορίες κινδύνων πού βρισκόνταν τότε στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος καί, ἀκολούθως, ἀξιολογοῦνται ὀρισμένοι ἀσφαλιστικοὶ θεσμοὶ πού ἀναπτύχθηκαν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐξεταζόμενης περιόδου καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐξέλιξη παρατηροῦμε στὴ σύγχρονη ἀσφαλιστικὴ ἀγορά.

*
* *

Στὸ Πρῶτο Κεφάλαιο γίνεται σύντομη ἀναφορὰ στὰ βασικὰ χαρακτηριστικά τῆς οἰκονομίας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλεως καί, εἰδικῶς, τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνεῖ ἀντικείμενο μεγάλης συζήτησεως μὲ διαφορετικὰ πορίσματα. Ἡ συζήτηση ἄρχισε στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα μὲ τοὺς K. Rodbertus καὶ K. Bücher, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἀρχαιότητα ἐγνώρισε μόνο τὴ μορφή τῆς οἰκονομίας κλειστῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας σχετικῶς αὐτόνομων Οἴκων, μὲ χαμηλὸ ἐπίπεδο ἀναπτύξεως καὶ περιορισμένες συναλλαγές. Ἀντιθέτως, μιὰ ἄλλη ὁμάδα ἱστορικῶν καὶ οἰκονομολόγων, ὅπως οἱ E. Meyer, K. Beloch καὶ G. Busolt, περιέγραψε τὴν ἀρχαία οἰκονομία ὡς μιὰ μορφή ἐγγρήματης οἰκονομικῆς ὀργανώσεως μὲ ἀνεπτυγμένο ἐμπόριο καὶ βιοτεχνία καὶ προηγμένο καταμερισμὸ τῶν ἔργων.

Ἡ σχετικὴ συζήτηση συνεχίσθηκε καθ' ὅλον τὸν 20ο αἰώνα ἀπὸ τοὺς M. Weber, J. Hasebroek, K. Polanyi, M. Finley. Ὁ M. Weber διέκρινε σημαντικὲς διαφορὲς μεταξὺ τῆς πόλεως - πολιτείας τῆς κλασικῆς περιόδου καὶ τῶν ἀστικῶν κέντρων τοῦ Μεσαίωνα. Ἡ πόλη - πολιτεία ἦταν μιὰ κοινότητα ἐλευθέρων πολιτῶν, πού συμμετεῖχαν στὰ κοινά, ἀνεξαρτήτως εἰσοδήματος καὶ καταγωγῆς, καὶ εἶχαν σαφεῖς καταναλωτικὸς προσανατολισμούς. Ἀντιθέτως, τὰ ἀστικά κέντρα τοῦ Μεσαίωνα ἀποτελοῦσαν κοινότητες παραγωγῶν, τῶν ὁποίων ἡ συμμετοχὴ στὰ κοινὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν καταγωγὴ ἢ τὸ ἐπάγγελμα.

Παρὰ τὶς ἀποκλίνουσες ἀπόψεις πού διατυπώθηκαν γιὰ τὴν κατάσταση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς οἰκονομίας, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι στὴν ἀρχαιότητα εἶχαν διαμορφωθεῖ ὅλες οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ κινδύνων στὶς συναλλαγές καὶ δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ διαπιστωθεῖ ὁ βαθμὸς ἀναγνωρίσεως καὶ ὁ τρόπος ἀντιμετωπίσεώς τους.

*
* *

Στὸ Δεύτερο Κεφάλαιο τῆς ἔρευνας ἐξετάζεται ὁ κίνδυνος στις ἐπὶ μέρους οἰκονομικὲς δραστηριότητες καὶ ἐπιχειρεῖται σύνδεσή του μὲ τὸν παράγοντα «τύχη». Ἰδιαίτερη σημασία δίδεται στὴ σχέση οἰκονομικοῦ κινδύνου καὶ κέρδους, πὺ χρησιμοποιεῖται στὴν ποίηση τοῦ Ἡσιόδου (7ος π.Χ. αἰώνας). Στὸ ποίημά του «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ἐξετάζεται ἡ γέννηση τῆς ἐργασίας καὶ ἐντοπίζεται τὸ πρόβλημα τῆς στενότητος, τῆς ἐπιλογῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν πόρων. Προκρίνεται ἡ γεωργία ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν παραγωγικὸς κλάδος καὶ συνιστᾶται ἡ ἐνασχόληση μὲ αὐτήν. Γίνεται, βέβαια, ἀναφορὰ καὶ στὴν ποιμενικὴ ἐργασία, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι «ἄρνες ποιμαίνονθ' Ἐλικῶνος ὑπὸ ζαδέοιο». Ἀλλὰ στὴν ἀπόκτηση τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀγαθῶν συμβάλλει καὶ ὁ κλάδος τῆς ναυτιλίας. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς δὲν λησμονεῖ ὅτι ὁ πατέρας του ἐφθασε στὴ Βοιωτία «πολὺν διὰ πόντον ἀνύσσας», μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν «κακὴν πενίην» καὶ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ γεωργία.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ Ἡσιόδος συμβουλεύει τὸν ἀδελφὸ του Πέρση «γῆν ἐργάζεσθαι» καὶ «μηκέτι νῆας ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ». Δὲν ἀπορρίπτει τὴν παραγωγικὴ δραστηριότητα τῆς ναυτιλίας, ἀφοῦ ἀναγνωρίζει ὅτι προσκομίζει «οἴκαδε κέρδος». Εἶναι, ὅμως, συγκρατημένος, διότι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ συνυφασμένο μὲ αὐτὴν ἐμπόριο ἐνέχουν κίνδυνο, πὺ εἶναι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς μεγάλος καὶ, συνεπῶς, ἡ πραγματοποίησή μεγάλου κέρδους προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ μεγάλου κινδύνου μὲ ἀβέβαιο, φυσικὰ, ἀποτέλεσμα. Πρόκειται γιὰ ἐντυπωσιακὴ διαπίστωση, στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ σύγχρονη θεωρία χαρτοφυλακίου, κατὰ τὴν ὁποία ἐπιδίωξη κάθε ἐπενδυτικῆς δραστηριότητος εἶναι ἡ μεγιστοποίηση τῆς ἀναμενόμενης ἀποδόσεως καί, συγχρόνως, ἡ ἐλαχιστοποίηση τοῦ κινδύνου (ἀβεβαιότητος).

Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «οἰκονομία», ὅπως τὴν περιέγραψε ὁ Ἡσιόδος προϋποθέτει τὸν τύπο τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ ἐστιάζεται στὴ διοίκηση τοῦ οἴκου. Κατὰ τὴν περιγραφὴ τῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας τοῦ Οἴκου, ὁ οἰκονόμος παρουσιάζεται ὡς ἐπιχειρηματίας, ὁ ὁποῖος «εὖ οἰκεῖν τὸν ἑαυτοῦ οἶκον» καὶ παρὰ τὴν ἀλήθειαν «εἰ δύναιτο οἶκον [...] τελεῖν τε ὅσα δεῖ καὶ περιουσίαν ποιῶν αὔξειν τὸν οἶκον». Πρέπει, ὡστόσο, νὰ τονισθεῖ ὅτι ἰδιάζον χαρακτηριστικὸ πὺ διακρίνει τὸν ἐπιχειρηματία — οἰκονόμο εἶναι ἡ σύλληψη μιᾶς ἐπιχειρηματικῆς ἰδέας, τῆς ὁποίας ἡ πραγματοποίησή ὀδηγεῖ σὲ κέρδη. Μιὰ τέτοια περίπτωση διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν στὸν «Οἰκονομικόν»: Ὁ πατέρας τοῦ Ἰσχυράχου, πὺ εἶχε εἰδικὲς

γνώσεις για την καλλιέργεια της γης, αγόραζε ακαλλιέργητα εδάφη, τα όποια, στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις αυτές, καθιστούσε παραγωγικά και εκμεταλλευόταν τις αρχικώς αυξημένες αποδόσεις τους προτού τα μεταπωλήσει σε υψηλότερη τιμή. Η επενδυτική δραστηριότητα του «φιλογεωργότατου Αθηναίων» πατέρα του Ίσχυμάχου δέν ενέχει μεγάλο οικονομικό κίνδυνο. Δύο ανάλογες επενδυτικές δραστηριότητες, στις όποιες ο οικονομικός κίνδυνος είναι σχετικά περιορισμένος, περιγράφει ο Άριστοτέλης στα «Πολιτικά», όπου καταδικάζει τις χρηματιστικές πράξεις που οδηγούν σε υπέρμετρο πλουτισμό: Πρόκειται για τις επενδυτικές πρωτοβουλίες (ιδιωτικά μονοπώλια) του Θάλητος του Μιλησίου και του Σικελού εμπόρου.

Γενική διαπίστωση είναι ότι οι αρχαίοι συγγραφείς που ασχολούνται με τη διαχείριση και διοίκηση του Οίκου (ο άνωνυμος περιπατητικός φιλόσοφος, συγγραφέας του έργου «Οικονομικά», ο έπικούρειος Φιλόδημος, ο ακαδημαϊκός Ξενοκράτης ο Χαλκηδόνιος, ο νεοπυθαγόρειος Βρύσων, ο στωικός Μουσώνιος Ρούφος, ο επίσης στωικός Ίεροκλής και ο Δίων ο Χρυσόστομος) δίδουν έμφαση στον γεωργικό τομέα. Αλλά από τους συγγραφείς αυτούς μόνο ο Δίων αναγνωρίζει τους κινδύνους που είναι σύμφυτοι με την οικονομική ζωή και προτρέπει τους συναλλασσομένους να ασφαλίζονται έναντι των δυσχερειών που συνεπάγονται οι κίνδυνοι αυτοί. Το σχετικό χωρίο, αν και σύντομο, είναι αποκαλυπτικό: «Κινδύνων έλπις άνευ κινδύνων τίθησι τόν έλπιζόντα τῷ προησφάλισθαι τῶν δυσχερῶν τῇ δοκήσει τὰ πράγματα». Το χωρίο αυτό, το όποιο δέν έχει, μέχρι τώρα, απασχολήσει τους έρευνητές, υπογραμμίζει τή σημασία και χρησιμότητα τῆς πρόνοιας για τήν ασφάλιση: «Προησφάλισθαι», έναντι τῶν μελλοντικῶν κινδύνων: «Κινδύνων έλπις άνευ κινδύνων».

Ειδικῶς εξετάζεται ἡ ρύθμιση που έγινε στα πλαίσια τῆς Α΄ Συμμαχίας τῶν Αθηναίων. Μετά τήν απόκρουση του περσικοῦ κινδύνου οι Αθηναίοι συνέπηξαν συμμαχία με τὰ νησιὰ του Αιγαίου, σύμφωνα με τήν όποία οι σύμμαχοι θά κατέβαλλαν στους Αθηναίους εισφορά (σε χρῆμα ἢ σε εἶδος), εκ τῶν προτέρων όριζόμενη. Οι Αθηναίοι, από τήν πλευρά τους, θά ανέλαμβάναν τήν ύποχρέωση νά αποζημιώσουν τους συμμάχους ἢ νά προσφέρουν υπηρεσίες, σε περίπτωση που επήρχετο ο κίνδυνος (περσική έπίβουλή). Έν προκειμένῳ φαίνεται νά υπάρχουν όλα τὰ χαρακτηριστικά τῆς ασφάλισης: «Άσφαλιστῆς» ἦταν οι Αθηναίοι, «άντισυμβαλλόμενος» και «ασφαλιζόμενος» ἦταν οι σύμμαχοι τῶν νήσων του Αιγαίου, «ασφαλιστικός κίνδυνος» ἦταν ἡ περσική έπίβουλή, «ασφάλιστρο» ἦταν ἡ εισφορά και «ασφαλιστικό ποσόν» ἦταν ἡ προβλεπόμενη αποζημίωση ἢ ἡ παροχή υπηρεσιῶν.

*
* *

Τὸ Τρίτο Κεφάλαιο πραγματεύεται τὸν κίνδυνο στὸ ἐμπόριο. Ἡ σπουδαιότερη συμβολὴ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων στὴ διαμόρφωση τοῦ ἀσφαλίστικου θεσμοῦ ἀφορᾷ στὴ θαλάσσια ἀσφάλιση. Αὐτὸ ἔχει σχέση μετὰ τὴν ἰδιαίτερες ἐπιδόσεις ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες στὴ ναυτιλία καὶ τὸ θαλάσσιο ἐμπόριο, λόγω τῆς μορφολογίας τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου μετὰ τὴν ἐκτεταμένες ἀκτὲς καὶ τὸ πλῆθος τῶν νησιῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυσχέρειες ποὺ ὑπῆρχαν στὴν χειραίε μεταφορᾶς. Ἡ θαλάσσια μεταφορᾶ περιέκλειε κινδύνους ποὺ ὄφειλονταν στὴν ἀτέλειες τῶν πλωτῶν μέσων, στὴν καιρικὴ συνθήκη καὶ στὴν πειρατεία, ἡ ὁποία κατὰ τὸν 4ο π.Χ. αἰῶνα ἀποτελοῦσε τὸν κύριο κίνδυνο τοῦ θαλασσοῦ ἐμπορίου.

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴ τοῦ θαλασσοῦ ἐμπορίου ὑπεισέρχονταν καὶ ἄλλοι δύο παράγοντες οἰκονομικοῦ κινδύνου. Ἐν πρώτοις, δὲν ὑπῆρχε ὀργανωμένο δίκτυο πληροφοριῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν, ὥστε νὰ γνωρίζει ὁ ἔμπορος τὴν ποσότητα τῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ ἦταν δυνατό νὰ πωλήσει, καθὼς καὶ τὴν πιθανὴ τιμὴ πωλήσεως. Γι' αὐτὸ, οἱ ἔμποροι χρησιμοποιοῦσαν τὴν πείρα τους καὶ ταξίδευαν χωρὶς νὰ ἔχουν συγκεκριμένες παραγγελίες. Ὁ δεύτερος παράγων οἰκονομικοῦ κινδύνου ἀναφερόταν στὴν ὑπαρξὴ διαφορετικῶν νομισμάτων, τὰ ὁποία δυσχέραιναν τὴν συναλλαγές. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀντιμετωπιζόταν μετὰ τὸν θεσμὸ τοῦ προξένου.

Ἀκολούθως, ἀναλύεται ὁ ρόλος τοῦ ναυτικοῦ δανείου, ποὺ ἀποτελεῖ καινοτομία τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα. Τὸ ναυτικὸ δάνειο συνομολογεῖτο ἐγγράφως μετὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ναυκλήρου καὶ στηριζόταν στὴ λογικὴ τῆς μεταθέσεως τοῦ κινδύνου. Ἀπὸ τὴν διερεύνηση τῶν δικανικῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Λυσίου, ἀλλὰ καὶ τῆς κωμικῆς ποιήσεως, προκύπτει ὅτι τὸ ναυτικὸ δάνειο ἀποτελεῖ μιὰ πρώτη μορφή θαλάσσιας ἀσφάλισεως. Οἱ δανειστὲς, χάνοντας κάθε δικαίωμά τους σὲ περίπτωση ἐπελεύσεως τοῦ θαλάσσιου κινδύνου, συμμετεῖχαν, μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ, στὴ συνέπειες τοῦ κινδύνου. Ὁ τόκος τοῦ δανείου εἶχε τὸν χαρακτῆρα τοῦ σημερινοῦ ἀσφαλιστροῦ, διότι μετὰ τὴν καταβολὴ τοῦ αὐξημένου τόκου ὁ δανειστής ἀνελάμβανε νὰ φέρει τὸν κίνδυνο ἀπώλειας τοῦ πλοίου καὶ τοῦ φορτίου.

Τὸ ναυτικὸ δάνειο καὶ ἡ θαλάσσια ἀσφάλιση διέφεραν σὲ δύο σημεία: Πρῶτον, ἡ ἀποζημίωση (τὸ δανειζόμενο κεφάλαιο) στὸ ναυτικὸ δάνειο καταβαλλόταν κατὰ τὴ «συγγραφὴ» τοῦ δανείου καὶ ἐπιστρεφόταν μετὰ τὸν τόκο τῆς (ἀσφαλιστροῦ), ἂν δὲν ἐπῆρχετο ὁ κίνδυνος, ἐνῶ στὴ θαλάσσια ἀσφάλιση τὸ ἀσφαλιστρο (τόκος) καταβαλλόταν κατὰ τὴ σὺναψή τῆς καὶ τὸ ἀσφαλίστικὸ ποσὸν (ἀποζημίωση) καταβαλλόταν μετὰ τὴν ἐπέλευση τοῦ ζημιογόνου γεγονότος. Δεύτερον,

στό ναυτικό δάνειο τὸ ἀσφάλιστρο (τόκος) καταβαλλόταν ἐκ τῶν ὑστέρων, ἂν δὲν ἐπῆρχετο ὁ κίνδυνος, ἐνῶ στὴ θάλασσα ἀσφάλιση καταβαλλόταν ἀσχετῶς τῆς ἐπελεύσεως ἢ μὴ τοῦ κινδύνου.

Σημειωτέον ὅτι ὡς πρὸς τὸν «Ροδίων Νόμον Ναυτικόν», ὁ ὁποῖος καθιέρωσε τὴ γενικὴ ἀβαρία ἀπὸ τὸν 8ο π.Χ. αἰῶνα, γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ἀποψη ἐγκρίτων ἱστορικῶν τοῦ δικαίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἐξέδωσε ναυτικὸ νόμο, πού περιέλαβε τίς περὶ ἐκβόλης - ἀβαρίας καὶ συνεισφορᾶς διατάξεις τοῦ Νόμου τῶν Ροδίων (τίς ὁποῖες περιεῖχε ἡ Ρωμαϊκὴ Νομοθεσία).

*
* *

Στὸ Τέταρτο Κεφάλαιο ἀναλύεται ὁ ἐπιχειρηματικὸς κίνδυνος πού ἐμφανίζεται στὴν ἐκμετάλλευση τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν τὴν κύρια πηγὴ πλούτου γιὰ τὴν πόλη τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ξενοφῶν στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου «Πόροι» ἀφιέρωσε προτάσεις γιὰ τὴν καλύτερὴ ἀξιοποίηση τῶν μεταλλείων. Μὲ βάση τὴ διάκριση τῶν μεταλλείων σὲ «ἐργάσιμα», «ἀνασάξιμα» καὶ «καινοτομία» ὁ Ἀθηναῖος ἱστορικὸς ἀνεγνώρισε τὴ σημασία τῶν «καινοτομιῶν», ἐκείνων, δηλαδή, τῶν μεταλλείων πού δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀνορυχθεῖ καὶ ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσή τους εἶναι, φυσικά, μεγαλύτερος, σὲ σύγκριση μὲ τίς ἄλλες δύο κατηγορίες μεταλλείων. Γιὰ νὰ κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ὑποψηφίων ἐπενδυτῶν σὲ νέες ἀνορύξεις ὑψηλοῦ κινδύνου, προέτεινε τὸ ἀκόλουθο σύστημα: Νὰ κατανείμει ἡ Πολιτεία ἰσοπόσως τοὺς δούλους στίς δέκα φυλὲς τῶν Ἀθηναίων καὶ κάθε φυλὴ νὰ ἐπιδοθεῖ στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἀνεύρεση νέων φλεβῶν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι τὰ ἔσοδα ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐπιχείρηση κατανέμονται ἰσοπόσως σὲ ὅλες. Ἐδῶ λείπει τὸ στοιχεῖο τῆς ἀμοιβαίας καλύψεως τῆς ζημίας πού θὰ προκληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπέλευση τοῦ κινδύνου νὰ ἐπενδύσει μιὰ φυλὴ σὲ ἓνα «καινοτόμο» μεταλλεῖο, πού δὲν εἶναι ἐκμεταλλεύσιμο. Ἐὰν ἐπρόκειτο γιὰ ἀλληλασφάλιση, οἱ λοιπὲς φυλὲς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποζημιώσουν τὴ φυλὴ αὐτὴ μὲ τὸ ποσὸν πού ἡ τελευταία εἶχε ἐπενδύσει.

Ὁ Ξενοφῶν διετύπωσε καὶ μιὰ ἄλλη πρόταση: «Οἷόν τε δὴ οὕτω καὶ ἰδιώτας συνισταμένους καὶ κοινουμένους τὴν τύχην ἀσφαλέςτερον κινδυνεύειν». Σύμφωνα μὲ τὴν πρόταση αὐτή, οἱ ἰδιῶτες μποροῦν νὰ ἰδρῦσουν ἐταιρεία, «κοινουμένους», καθιστώντας κοινὰ τὰ κέρδη καὶ τίς ζημίες. Ἡ ρηξικέλευθη αὐτὴ πρόταση - πού τελικὰ δὲν ἐφαρμόσθηκε - προσομοιάζει μὲ τίς σύγχρονες ἐταιρεῖες ἐπιχειρηματικῶν συμμετοχῶν ὑψηλοῦ κινδύνου καὶ δὲν ἔχει καὶ αὐτὴ τὸν χαρακτήρα τῆς ἀλληλασφάλισως.

Επισημαίνεται ότι, κατά τὸν Ξενοφῶντα, ἡ σταθερότητα τοῦ πολιτεύματος ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀνάληψη ὁποιασδήποτε ἐπιχειρηματικῆς πρωτοβουλίας ποὺ συνεπάγεται οἰκονομικὸ κίνδυνο.

*
* *

Τὸ Πέμπτο Κεφάλαιο ἀναφέρεται σὲ μιὰ ἰδιόμορφη περίπτωση, ἡ ὁποία εἶναι ἐξεταστέα ἀπὸ πλευρᾶς ἀσφαλιστικῶν χαρακτηριστικῶν. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ποὺ ἀποτελεῖ ἐγγεῖρημα πρωτόγνωρο σὲ ἔκταση καὶ προετοιμασία γιὰ τὴν ἐποχὴ του, παρουσίαζε κινδύνους, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦσαν ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν ἔκβασή της. Σὲ λόγῳ ποὺ ἐξεφώνησε στὴν Ὠπίδα ἀνέπτυξε τὴν οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κατάσταση τοῦ Βασιλείου, τὴ μετεξέλιξή του σὲ ὀργανωμένο κράτος, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπο χρηματοδότησεως τῆς ἐκστρατείας. Οἱ στρατιῶτες λαμβάνουν μέρος στὴν ἐπιχείρηση - ἐκστρατεία μὲ ἀντάλλαγμα τὰ κέρδη ποὺ θὰ προκύψουν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ὑπῆρξε κερδοφόρο. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέλαβε τὸν σημαντικὸ θησαυρὸ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγαμενιδῶν - ποὺ ἠρισκόταν στὰ Σοῦσα - καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ κατόρθωσε νὰ καλύψει τὶς δαπάνες. Ἀπὸ τὴν περιγραφή αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ πρόκειται γιὰ ἀσφαλιστικὴ σύμβαση, διότι ἀφ' ἑνὸς δὲν ὑπάρχει ἀσφάλιστρο καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν προσδιορίζονται ὁ καλυπτόμενος κίνδυνος, οἱ δικαιοῦχοι καὶ τὸ ἀσφαλιστικὸ ποσόν.

*
* *

Στὸ Ἑκτο Κεφάλαιο ἐξετάζεται ἡ σύσταση μιᾶς συγκεκριμένης ἀσφαλιστικῆς ἐπιχειρήσεως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀντιμένης ὁ Ρόδιος, ἡμιόδιος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ ἀνώνυμος περιπατητικὸς φιλόσοφος καὶ συγγραφέας τοῦ Β' βιβλίου τῶν «Οἰκονομικῶν», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὴ μοναδικὴ πηγή γιὰ τὸν ἀξιωματοῦχο τοῦ Ἀλεξάνδρου), συλλαμβάνει, ὡς προϊστάμενος τῆς δημοσιονομικῆς περιφέρειας Βαθυλῶνος, τὴν ἐξῆς ἰδέα: Ὅποιος κύριος δούλων - ἀνδραπόδων ἤθελε, θὰ μπορούσε νὰ μεταβεῖ στὸ στρατόπεδο, στὸ ὁποῖο εἶχαν συγκεντρωθεῖ «τὰ ἀνδράποδα», δηλαδὴ οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου, «καὶ νὰ ἐγγράψει τὸν δούλο ποὺ ἤθελε, καταβάλλοντας τὴν τιμὴ τῶν ὀκτώ δραχμῶν». Τὸ τίμημα αὐτὸ ἀποτελοῦσε τὸ ἀσφάλιστρο. Τὸ κράτος, ποὺ ἔχει συγκεντρώσει τὰ ἀνδράποδα σὲ στρατόπεδο, θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἀσφάλειά τους. Σὲ περίπτωσι ἀποδράσεως κάποιου «ἀνδραπόδου», ὁ σατράπης

της περιοχής, στην οποία βρίσκεται το στρατόπεδο, θα είχε την υποχρέωση είτε να αναπληρώσει τον δραπέτη είτε να καταβάλει την αξία του: «Ανασφύζειν (ἦ) τὴν τιμὴν τῷ κυρίῳ ἀποδοῦναι». Τὸ μέτρο αὐτὸ τοῦ Ἀντιμένους, ποὺ ἀποτελοῦσε «ἀσφάλιση πραγμάτων», με ἐφαρμογὴ τῆς «ἀρχῆς τῆς συγκεκριμένης ἀσφαλιστικῆς καλύψεως», προσπόρισε σημαντικὰ ἔσοδα στὸ κράτος, ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψην ἡ δῆλωση τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα τῶν «Οἰκονομικῶν», ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι «ἀπογραφέντων οὖν πολλῶν ἀνδραπόδων οὐκ ὀλίγον συντελεῖ ἀργύριον». Ἔτσι, ἡ πρώτη γνωστὴ στὸν κόσμον, μονοπωλιακοῦ χαρακτήρα, ἀσφαλιστικὴ ἐπιχείρηση, με φορὰ ἰδιοκτησίας καὶ λειτουργίας τὸ κράτος, βρίσκει ἐφαρμογὴ σὲ ἀπόδραση δούλου ἐπωνύμου κυρίου ποὺ περιγράφεται στὸν «βίῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου» τοῦ Πλουτάρχου.

*
* *

Ἀπὸ τῆ μελέτη αὐτὴ προέκυψε ὅτι οἱ Ἄρχαιοι Ἑλληνες ἀνεγνώρισαν τὴν ὑπαρξὴ κινδύνου στὶς οἰκονομικὲς συναλλαγές, καθὼς καὶ τὴ σημασία του στὴ λήψη ἐπιχειρηματικῶν ἀποφάσεων καί, ἐπὶ πλεόν, ἔλαβαν ἀσφαλιστικὰ μέτρα καὶ προέτειναν τρόπους ὀλικῆς ἢ μερικῆς καλύψεως τοῦ κινδύνου αὐτοῦ.

Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς στηρίχθησαν ὄχι μόνον στὶς ἐργασίες ἄλλων ἐρευνητῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀναδίφηση τῶν κειμένων ποιητῶν, ρητόρων, φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν, ποὺ ἐπεχείρησε ὁ ἴδιος ὁ κ. Μπαλόγλου. Ἀπὸ τὴν ἀναδίφηση αὐτῆ, ποὺ ἔγινε σὲ σχετικὰ μεγάλη ἔκταση, ἦλθαν στὴν ἐπιφάνεια ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες, οἱ σημαντικότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀφοροῦν στὴ σχέση οἰκονομικοῦ κινδύνου καὶ κέρδους, στὸν θεσμὸ τοῦ ναυτικοῦ δανείου ὡς προδρόμου τῆς θαλάσσιας ἀσφάλισης, στὴν ἐπισήμανση τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, στὸ ἀσφαλιστικὸ περιεχόμενον τῆς Α' Συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ στρατηγήματος τοῦ Ἀντιμένους τοῦ Ροδίου.

Πρέπει, ἐπίσης, νὰ σημειωθεῖ ὅτι καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἐντοπίσθησαν οἱ πρώτες ἐκφράσεις ὀρισμένων συγχρόνων χρηματοδοτικῶν πρακτικῶν. Ἀξιολογώντας τὸ σύνολο τῶν εὐρημάτων τῆς μελέτης, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ἀξιόλογα καθ' ἑαυτὰ καὶ ὅτι ὅπωςδῆποτε διανοίγουν ὁδοὺς γιὰ περαιτέρω ἔρευνα τοῦ θέματος.

SUMMARY

Ancient greeks on financial risks and their avoidance

This research examines the meaning of financial risk in Greek Antiquity and the means of avoiding it covering the period from the Homeric to Roman Times.

The research consists of six chapters in which, after a description of the economic environment of the time, some specific categories of risk which were in the epicenter of interest are examined. Furthermore, certain insurance institutions whose development can be seen in the contemporary insurance market are evaluated.

It is noticeable that despite the different and opposing views stated about the evolution of the Ancient Greek economy, it can be observed that Greek Antiquity was exposed to financial risks.

Among the writers dealing with the organization and administration of the Household (Oikos), Hesiod discovers that the productive activities which involve risk, like shipping and commerce, led to gaining great profit. It is also impressive that Dion of Chrysostom acknowledges risks that are inherent in economic life and urges traders to underwrite against difficulties deriving from these risks.

The most important novelty of Greeks as far as the avoidance of risks in sea trade is concerned is the maritime loan. From the study of the forensic speeches of Demosthenes and Lysias as well as from comic poetry we come to the conclusion that the maritime loan was the first form of sea insurance.

Something that should definitely be mentioned are Xenophon's suggestions in "Revenues" for the elimination of risk in case of undertaking a business initiative which involves risk. The stability of regime, however, constitutes the best guarantee for undertaking any business initiative involving financial risk.

The first known insurance company of monopolistic character, owned and operated by the state, was founded in Babylonia by Antimenes, the functionary of Alexander the Great from Rhodes. It referred to the "insurance of objects" (slaves) and applied the "principle of certain insurance coverage" while, as stated by the anonymous author of the work "Oeconomica", it provided the state with significant income.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 12^{ΗΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ 2003

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Συλλογή Απάντων του Πλάτωνος (επανέκδοση), Έκδοτικός Οίκος Μίλητος, υπό του Ακαδημαϊκού κ. Κωνσταντίνου Ι. Δεσποτοπούλου.

Ο Σωκράτης διακόνησε τή φιλοσοφία, πιστός σ' αὐτήν ἄχρι θανάτου, χωρίς οἰκημα πρὸς στέγασή της καὶ δίχως γραφίδα πρὸς ἔκφρασή της. Ὁ Πλάτων, παρὰ τὴν ἔξαρση τῆς ἀξίας τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἐμπιστεύθηκε τὸν γραπτὸ λόγον πρὸς ἔκφραση τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, ἔστω καὶ ὡς οἶονεὶ μνημόνιον τοῦ προφορικοῦ λόγου, τοῦ συστατικοῦ τοῦ φιλοσοφικοῦ διαλόγου· ἐξ ἄλλου, καὶ δὲν ἀφήκε ἄστεγη τὴ φιλοσοφία, ὅπως ἦταν ἐπὶ Σωκράτους, ἀλλὰ τῆς ἔδωκε στέγη ἐμπέδη, μὲ τὴν ἵδρυση τῆς Ἀκαδημίας τὸ 387π.Χ. Καὶ συνέβαλε πολὺ στὴν περὶ ἴδρυση τῶν συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος τὸ ὑπέροχον αὐτὸ Ἴδρυμα δημιουργικῆς ὑπηρεσίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς. Ὁ Ἀθηναῖος εὐπατρίδης καὶ ἀπὸ τῆ μητέρα του γόνος τοῦ γένους τοῦ Σόλωνος, ὑπῆρξε ὡς πρὸς τὴ διάσωση τῶν ἔργων του εὐτυχέστερος ἀπὸ ἄλλους ἀρχαίους Ἑλληνας φιλοσόφους, κάτι ὅχι ἄσχετο πρὸς τὴν ἐπὶ ἑννέα αἰῶνες ἀδιάπτωτη λειτουργία τῆς Ἀκαδημίας, ἕως τὸ 529 μ.Χ.

Στὸν Μεσαίωνα, τὰ χειρόγραφα τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος γαλούχησαν καὶ ἀνέδρεψαν πνευματικὰ πολλοὺς διάσημους φιλοσόφους.

Καὶ ἰδοὺ, τὸ 1513 μ.Χ., ἐξήντα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἀλωση, ἓνας Ἑλληνας λόγιος, ὁ Μάρκος Μουσοῦρος, γεννημένος τὸ 1470 στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης καὶ σπουδασμένος στὴ Φλωρεντία μὲ δάσκαλον τὸν Ἑλληνα ἐπίσης λόγιον Ἰανὸν Λάσκαρι, ἐπιτελεῖ στὴ Βενετία, ὡς συνεργάτης φιλολογικὸς τοῦ Ἰταλικοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Aldus Manutius, τὸν πνευματικὸ ἄθλο νὰ ἐκδόσει «Ἄπαντα

τά του Πλάτωνος», με λατινικό υπότιτλο «Omnia Platonis Opera», σε τόμο επιβλητικό 438 σελίδων μεγάλου σχήματος.

Ο μνημειακός αυτός τόμος, με προμετωπίδα «Aldi Pii Manutii ad Leonem X. Pontificem Max. Pro Rep. Christiana, pro que re litteraria Supplicatio», εκτός από το σύνολο των έργων του Πλάτωνος, περιέχει πρόσθετα και το 18 μεγάλων σελίδων κεφάλαιο «Πλάτωνος βίος κατά Λαέρτιον Διογένην», αλλά επίσης περιέχει Πρόλογο του Aldus Manutius, γραμμένο στη λατινική γλώσσα, και, ως δεύτερο Πρόλογο κάπως, Ώδη προς τὸν Πλάτωνα, γραμμένη ἀπὸ τὸν Μάρκο Μουσοῦρο σὲ γλώσσα ὁμηρικὴ με λόγιο ἔμμετρο, καὶ με στίχο ἐναρκτηριό «Θεῖε Πλάτων, ... θεοῖς καὶ δαίμοσιν ἤρωσ». Συγκινητικό εἶναι τὸ ὕφος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς εὐλαβικῆς αὐτῆς Ὠδῆς, ἐκτεινόμενης σὲ 4 μεγάλες σελίδες. Με αὐτὴν ὁ ξενιτεμένος Ἑλληνας λόγιος ἀπευδύνεται οὐσιαστικὰ πρὸς τὸν Πάπα Λέοντα δέκατο, με βαθύβλυστη ἐκκλήση νὰ συναγείρει γενναίους χριστιανούς Εὐρωπαίους, Κέλτες, Ἰσπανούς, Γερμανούς καὶ ἄλλους, γιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ ἄνομου καὶ βάρβαρου ἔθνους τῶν Τούρκων, πρὸς ἀπελευθέρωση τοῦ ὑπόδουλου γένους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀποτροπὴ κατακτητικῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων στὴν ἴδια τὴν Ἰταλία πρὸς ὑποδούλωση καὶ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ τῆς : «...ἐπιπρῶϊάψον ἅπαντας // τουρκογενῶν ἀνόμοις ἔθνεσιν αἰνολύκων, // οἱ χθόνα δουλώσαντες ἀχαιῖδα...μεμάσσι // ναυσὶ διεκπεράαν γῆν ες ἰηπυγίην, Ζευγλαν ἀπειλοιῶτες δούλειον ἐπ' αὐχέني θήσειν // Ἄμμιν, αἰσώσειν δ' οὖνομα θειοτόκων».

Ο τόμος αὐτός, φιλολογικὸ τρόπαιο τοῦ Μάρκου Μουσούρου, καὶ ὀρόσημο στὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀκτινοβολία τοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνος, ἀποτελεῖ κειμήλιο τοῦ πνεύματος, εὐλαβητέο ἀπὸ τοὺς πλατωνιστὲς ὅλης τῆς Εὐρώπης, καὶ ιδιαίτερα τοὺς Ἑλληνας φιλόλογους καὶ ἱστορικούς.

Καὶ ἰδοὺ τὸ θρυλικὸ αὐτὸ κειμήλιο τοῦ πνεύματος ἐπανεδόθηκε στὴ γενέτειρα τοῦ Πλάτωνος πρόσφατα, πανομοιότυπο, σὲ καλαίσθητη ἔκδοση, ἀλλὰ καὶ με ὑποδειγματικὴ σεμνότητα. Μόλις ὑπάρχει στὸ ἐξώφυλλο ἡ λέξη «Μίλητος», ἐνδεικτικὴ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ἐπιφορτισμένου με τὴν ἐπανεκδοση.

Ἐνόμισα χρέος μου νὰ πράξω τὸ κατ' ἐμέ, ὥστε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κληρονόμος ἠθικὰ τῆς ἰδρυμένης ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τρισθένδοξης Ἀκαδημίας, διαφυλάκτρις ἐπὶ αἰῶνες τῶν συγγραφῶν του, νὰ μὴ ἀγνοήσει, ἀλλὰ νὰ τιμήσει τὸ ἐκδοτικὸ αὐτὸ γεγονός, με τὴν ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς παρουσίας, τοῦ μεγαλόπρεπα ἐπανεκδομένου μνημειακοῦ τόμου τῶν ἀπάντων ἔργων τοῦ Πλάτωνος.